

Полевий В. І., кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
(0000-0001-9212-2475)

Кафедра соціальної комунікації та публічної дипломатії інституту стратегічних комунікацій Національного університету оборони України, Київ

Спроможності сил оборони з впливу на когнітивну сферу противника

Резюме. У статті розглянуто сукупність спроможностей для здійснення впливу на когнітивну сферу противника, яку запропоновано розкласти за компонентами на основі групи функціональних завдань, які виконує відповідне угруповання противника. Запропоновані підходи для розуміння системності впливу на когнітивну сферу. Надано рекомендації щодо перспективних напрямів розвитку відповідних спроможностей сил оборони.

Ключові слова: когнітивна сфера; вплив на противника; розвиток спроможностей; ефекти.

Постановка проблеми. Об'єднана доктрина НАТО АJP-1 передбачає, що *поведінково-центричний підхід впливу на противника* є основним принципом, який визначає роботу командира під час вибору та досягнення цілей операції. Цей підхід зосереджує планування та виконання дій на всіх рівнях операцій для впливу на ставлення та поведінку цільових аудиторій противника для досягнення бажаного результату (кінцевого стану) [1]. Передбачено, що вплив здійснюється на об'єм доступних знань, на їх розуміння і здатність робити висновки і, зрештою, на здатність приймати правильні рішення. Іншими словами, об'єктом впливу є когнітивна (пізнавальна) сфера противника, вплив на яку є запорукою успіху сучасного бою.

Когнітивна сфера противника визначається об'єктом впливу об'єднаної операції у доктринах країн – членів НАТО, а для здійснення такого впливу передбачено релевантну систему спроможностей [2]. Вітчизняні доктрини [3, 4] сил оборони відповідної системи спроможностей для впливу на когнітивну сферу противника не мають.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан і перспективи розвитку спроможностей Сил оборони України (далі – СО) в Україні розглянуто в [5]; напрями розвитку спроможностей сил оборони України у сфері стратегічних комунікацій у [6]. В. П. Зубков розглянув механізми інформаційно-технічного впливу на інформаційні системи противника як складову дій сил оборони України [7]. У [8] розглянуті напрями удосконалення інформаційної інфраструктури Міністерства оборони України для функціонування в умовах збройної агресії. Комплексний та практично

спрямований підхід до системи спроможностей для здійснення впливу на когнітивну сферу використано в окремій публікації сухопутних військ США [2].

Ці та інші публікації дали змогу сформулювати теоретичну базу для підбору базових спроможностей СО, які необхідні для здійснення впливу на когнітивну сферу противника.

Метою статті є підбір, корекція та систематизація спроможностей для здійснення впливу на когнітивну сферу противника у їх взаємозв'язку з групами функціональних завдань збройних сил противника.

Виклад основного матеріалу. Бойові дії є однією із фаз розвитку конфлікту. Згідно з доктриною НАТО АJP-1 ставлення до предмета протиріччя, конфлікту (установки, принципи, вірування тощо) та поведінка суб'єкта (у документах НАТО вживається термін “актор”) є двома з трьох елементів конфліктного трикутника поряд з предметом конфлікту – конкретним протиріччям (рис. 1) [1].

Відповідно до доктрини НАТО вплив на ставлення та поведінку противника (або іншої аудиторії) здійснюється відразу у трьох вимірах операційного середовища:

фізичному – фізичне знищення чогось (вогневий, звуковий, хвильовий вплив);

інформаційному – втручання у системи обробки, накопичення даних, у системи зв'язку;

когнітивному – вплив на обсяг знань, на розуміння того, що відбувається та на здатність приймати рішення.

Сукупність комплексного розуміння конфлікту та мультидоменність впливу є сутністю т. зв. “behaviour-centric approach” [1], який перекладається як поведінково-центричний підхід. Мета поведінково-центричного підходу – прийняття вигідного

рішення, а не фізичне знищення суб'єкта, передбачає вплив на обсяг доступних знань, на їх розуміння і здатність робити висновки і, зрештою, на здатність приймати правильні рішення з огляду на наявні знання та їх

розуміння [1]. Іншими словами, метою поведінково-центричного підходу є вплив на когнітивну сферу противника для зниження здатності противника приймати правильні рішення.

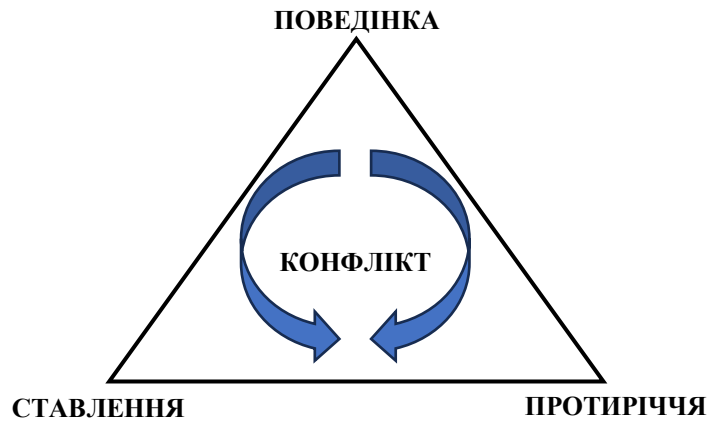

Рис. 1 Трикутник конфлікту за АJP-1А

Чинний перелік спроможностей Сил оборони України [3] та Доктрина з інформаційних операцій [4] не надають комплексної відповіді на запитання, завдяки яким саме спроможностям можна здійснити вплив на когнітивну сферу противника.

Отже подальші наукові дослідження щодо впливу на противника у когнітивному вимірі операційного середовища є актуальними. Затребуваність цієї теми обумовлена двома взаємопов'язаними процесами, які відбуваються в Україні:

зростанням ролі некінетичних (нелетальних) засобів впливу на противника;

переходом Збройних Сил України на процедури планування розвитку спроможностей за стандартами країн – членів НАТО.

Щодо *першого процесу* слід зазначити, що доктрини НАТО передбачають комплексне застосування інформаційних, психологічних операцій, дій у кіберсередовищі, радіоелектронної боротьби та фізичного знищення, спрямованих на досягнення цілей об'єднаної операції. РФ, зі свого боку, використовує “доктрину Герасимова”, яка є ще одним прикладом комплексного використання усіх засобів “гібридної війни”, включно з засобами інформаційного та психологічного (нелетального) впливу.

Щодо *другого процесу*, то розвиток спроможностей з впливу на поведінку противника, необхідних для спільного планування об'єднаних операцій, є плановим заходом на виконання щорічного плану дій Україна–НАТО.

У США та Сполученому королівстві (UK) використовують термін та абревіатуру IRC (Information Related Capabilities – спроможності, пов'язані з інформацією) на позначення усіх спроможностей, необхідних для впливу на когнітивну сферу (див., наприклад, [2]). Враховуючи особливості перекладу та національний понятійний апарат, пропонується використовувати термін “спроможності з впливу на когнітивну сферу”. Вплив на когнітивну сферу має бути синхронізований з іншими комунікаціями та кінетичними діями в рамках загального задуму об'єднаної операції.

Результатом впливу є *ефект* – тобто зміна характеристик об'єкта впливу. Ефектами, які можна досягати, впливаючи на когнітивну сферу противника, є:

- обізнаність цільової аудиторії зростає;
- зацікавленість, рівень уваги (наприклад, до подій в Україні) зростає;
- здатність противника приймати правильні рішення знижується;
- рівень довіри до військового керівництва противника знижується;
- воля до спротиву знижується.

Наведені ефекти передбачають зміни психологічного, емоційного стану тобто впливають на когнітивну складову об'єкта впливу. Вони можуть бути чітко оцифровані, а їх досягнення – оцінене.

Перелічені ефекти досягаються послідовним та/або одночасним виконанням *заходів впливу*, які слід передбачити при плануванні операції для зниження здатності противника приймати правильні рішення:

поширення серед населення противника антивоєнних настроїв і невпевненості щодо доцільності участі у бойових діях;

спонукання військових противника до невиконання бойових завдань: симуляції, дезертирства, пошкодження зброї, техніки, обладнання, здачі у полон;

порушенням каналів зв'язку противника;

провокування (посилення) протестних настроїв серед особового складу противника, схилення до непокори командуванню;

поширення панічних настроїв та протестних рухів;

посилення існуючих протиріч у суспільстві та військах противника на етнічному, релігійному, соціальному підґрунті; “роздмухування” конфліктів;

введення противника в оману;

дискредитація противника (порушення міжнародного гуманітарного права, вчинення кримінальних злочинів), у тому числі з охопленням закордонної аудиторії;

забезпечення підтримки українським суспільством, населенням противника,

міжнародною спільнотою політики України та застосування сил оборони;

деморалізація (придушення здатності чинити спротив) противник за рахунок вогневого ураження чи маневру.

Вплив на когнітивну сферу противника може здійснюватися як самостійно (як окрема інформаційна операція), так і в якості складової об'єднаної операції. Ця операція, окрім заходів введення в оману, поширення вигідної інформації включатиме в т.ч. кінетичні дії, спрямовані на фізичне знищення об'єктів, подавлення певних частот тощо.

Об'єктом цього комплексного **впливу** є когнітивна сфера (вимір) аудиторії (противника): воля, ставлення, сприйняття.

Армія США має сформоване, комплексне бачення спроможностей, необхідних для здійснення впливу на когнітивну сферу противника [2] (табл. 1).

За носіями спроможностей їх поділяють на тактичний, бригадний і вищий за бригадний рівні. Також окремо виділяють “невід’ємні” від кожного підрозділу спроможності та ті, які придані підрозділу.

Таблиця 1

Спроможності ЗС США з впливу на когнітивну сферу противника за АТР 3-13.1

Батальйон і нижче	Бригада	Військове формування більше за бригаду	
PPP	PPP	PPP	Внутрішні (невід’ємні)
PA	PA	PA	
SLE	SLE	SLE	
OPSEC	OPSEC	OPSEC	
CMO	CMO	CMO	
MILDEC	MILDEC	MILDEC	
PR	PR	PR	
Персональна камера	COMCAM	COMCAM	
Фізична безпека	Фізична безпека	Фізична безпека	
Фізичний маневр	Фізичний маневр	Фізичний маневр	
Знищення (ураження)	Знищення (ураження)	Знищення (ураження)	Зовнішні (придані)
MISO	MISO	MISO	
CAO	CAO	CAO	
Залучення поліції	Залучення поліції	Залучення поліції	
	EW	EW	
		CO	
		IJSTO	
		SAP	

Абревіатури у таблиці вжито у такому значенні:

CAO – операції зі встановлення зв'язків з цивільним сектором

CMO – цивільно-військове співробітництво

CO – операції в кіберпросторі

COMCAM – бойова камера

EW радіоелектронна боротьба

IJSTO – взаємоінтегровані спеціальні технічні операції

MILDEC – введення в оману

MISO – інформаційні операції з підтримки бойових дій

OPSEC – безпекові операції

PA – зв'язки з громадськістю

PPP – присутність, візитівка (профайл), зовнішній вигляд

PR – відновлення персоналу

SAP – спеціальні програми доступу

SLE – залучення солдатів та лідерів.

Як бачимо, до переліку, окрім нелетальних, входять також фізичні, кінетичні дії (маневр, вогневе ураження), які є

необхідними складовими впливу на когнітивну сферу. Це дає змогу дійти висновку, що США та країни – члени НАТО відштовхуються, насамперед, від мети, цілі впливу об'єднаної операції, для досягнення якої вони набирають відповідний перелік спроможностей. Цей підхід пропонується використати і у вітчизняних доктринах.

Для визначення безпосереднього предмета впливу пропонується розглянути матрицю співвідношення груп функціональних завдань збройних сил

противника та спроможностей, необхідних для впливу на ці групи, щоб досягнути ефекту у когнітивній сфері (табл. 2). Вважається, що ставлення та поведінка противника безпосередньо залежать від таких груп його функціональних завдань: правильної оцінки середовища, дотримання безпеки дій (операцій), стійкості зв'язку, рівня боєздатності (кількість озброєння і боєприпасів), рівня моралі військ та їх підтримки населенням.

Таблиця 2

Співвідношення груп функціональних завдань збройних сил противника та спроможностей, необхідних для впливу на ці групи

		Група функціональних завдань					
		Об'єктивна оцінка середовища	Безпека операцій (раптовість дій)	Зв'язок (на усіх оперативних рівнях)	Рівень боєздатності	Мораль військ	Підтримка населенням
Спроможності	Розвідка, РЕР						
	Введення в оману						
	Маневр						
	РЕБ						
	Вогневе ураження						
	Психологічні операції						

Під час визначення пріоритетності впливу на противника пропонується використовувати існуючий методичний підхід до визначення об'єктів, “ураження” яких забезпечує завдання максимального збитку противнику на основі методу аналізу ієрархій [9, 10]. Спрощено, цей підхід можна описати як “впливати там – де тонко, і де буде рватися”.

Вплив на кожен із наведених груп функціональних завдань здійснюється відповідною їй спроможністю. Наприклад, зв'язок порушується засобами РЕБ, а безпека дій – засобами розвідки тощо (див. лівий стовпчик табл. 2.). Таким чином, за наявності розвідувальної інформації про показники кожної із функціональних груп та на основі методу аналізу ієрархій може бути прийнято рішення про вибір головного напрямку зусиль операції, метою якої є вплив на когнітивну сферу противника.

Спроможності ЗС України з впливу на когнітивну сферу противника можуть бути описані у формі ефектів, спрямованих на зміну характеристик об'єкта впливу, наприклад: противника введено в оману щодо характеристик нашого угруповання, зв'язок порушено, нанесено втрати особовому складу

та техніці, рівень керованості впав, підтримка населення скоротилася.

Перелік спроможностей щодо впливу на когнітивну сферу противника слід розглядати у контексті, який використовується в армії США (див. табл. 1) і може складатися зі спроможностей у новій редакції (з урахуванням раніше запропонованих змін [6]):

FDR-2.8.1. Здатність формувати підтримку дій СО цільовими аудиторіями.

C2-4.1.1. Здатність синхронізувати комунікаційні та кінетичні заходи.

E-3.1.1. Планування та реалізація заходів впливу в інтересах досягнення військових та політичних цілей, самостійно та під час застосування сил оборони

E-3.1.2. Здатність впливати на рішення і дії противника некінетичними (нелетальними) засобами.

E-3.2.1. Забезпечення цивільно-військової взаємодії

E-3.2.2. Оцінювання стану цивільного середовища

E-3.3.1. Кіберрозвідка. Аналіз, прогнозування та оцінка обстановки в кіберпросторі. Кібердорозвідка.

Е-3.3.2. Кібербезпека та кіберзахист в інформаційно-телекомунікаційних системах МОУ та ЗСУ.

Е-3.3.3. Кібердії та кібервпливи в інформаційно-телекомунікаційних системах противника.

CIS-1.2.3. Захищені інформаційно-телекомунікаційні послуги (сервіси).

CIS-1.2.5. Кібербезпека в інформаційно-телекомунікаційних системах ЗСУ.

P-7.1.1. Виявлення систем і засобів управління військами і зброєю противника, їх радіоелектронне подавлення.

P-7.1.2. Радіоелектронний захист своїх систем і засобів управління.

P-7.1.3. Виконання заходів електронної підтримки РЕБ.

Окрему групу спроможностей складає “Вогневе ураження” (в частині, що стосується ураження об’єктів інформаційної інфраструктури, лідерів громадської думки). Ця група є заходами летального, прямого фізичного (кінетичного) впливу.

Спроможності з впливу на когнітивну сферу противника можуть бути поєднані та використані у Доктрині з інформаційних операцій [9].

Висновки. Запропонований підхід до групування спроможностей з впливу на когнітивну сферу противника та нова редакція зазначених спроможностей дозволить провести оцінювання існуючих спроможностей та сформулювати проєкти розвитку спроможностей, які можуть бути об’єднані у одну програму розвитку. Під час планування об’єднаної операції формування матриці співвідношення груп функціональних завдань збройних сил противника та спроможностей, необхідних для впливу на ці групи, дасть змогу визначити напрям головного зусилля для досягнення ефекту у когнітивній сфері.

Окрім іншого, розвиток і реалізація спроможностей з впливу на когнітивну сферу наблизить Україну до стандартів планування та здійснення операцій за стандартами НАТО.

Перспектива подальших досліджень полягає у:

визначенні показників зміни бойового потенціалу підрозділів сил оборони (та їх угруповань) до і після набуття спроможностей з комплексного впливу на когнітивну сферу противника;

розробленні методики розрахунку ефективності впливу на когнітивну сферу;

розробленні методики підбору оптимальних спроможностей для досягнення визначеного когнітивного ефекту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. AJP-01. Allied Joint Doctrine. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/ajp-01-d-allied-joint-doctrine> (дата звернення: 10.05.2024).
2. Публікація СВ США щодо ведення інформаційних операцій АТР 3-13.1 “The Conduct of Information Operations”, October 2018.
3. Єдиний перелік (каталог) спроможностей Міністерства оборони України, Збройних Сил України та інших складових сил оборони : затв. Міністром оборони України 31.12.2021 р.
4. Доктрина з інформаційних операцій : затв. нач. ГШ ЗС України 29.12.2020 р.
5. Малишев О. В., Малишева Н. Р., Калмиков В. Г., Левчук О. В. Оборонне планування на основі спроможностей в Україні: поточний стан і перспективи // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2020. № 3 (70). С. 54–61.
6. Полевий В. І. Напрями розвитку спроможностей сил оборони України у сфері стратегічних комунікацій // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України. 2024. № 1 (80). С. 20–26.
7. Зубков В. П. Механізм впливу на інформаційні системи противника як складова інформаційного забезпечення сил оборони України // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2023. № 2 (78). С. 27–34.
8. Кірпічніков Ю. А., Рибидайло А. А., Литовченко Г. Д., Бутенко М. П. Обґрунтування підходу до удосконалення інформаційної інфраструктури Міністерства оборони України для функціонування в умовах збройної агресії // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. 2023. № 2 (78). С. 87–97.
9. Саати Т., Керис К. Аналитическое планирование: организация систем / пер. с англ. Р. Г. Вагнадзе. Москва : Радио и связь, 1991. 224 с.
10. Загорка О. М., Корецький А. А., Уварова Т. В. Порівняльне оцінювання застосування наукових методів під час обґрунтування способу бойових дій угруповання військ в операції (бою) // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України. 2022. № 1 (74). С. 45–49.

The capabilities of the defense forces to influence the cognitive sphere of the enemy

Annotation

The NATO Joint Doctrine AJP-1 establishes that a behavior-centric approach to influencing the adversary is the primary principle guiding a commander in selecting and achieving operational objectives. This approach focuses on planning and executing actions at all levels of operations to influence the attitudes and behaviors of target adversary audiences, ensuring the desired outcome. This article examines the set of capabilities required to exert influence on the adversary's cognitive domain, proposed to be deconstructed into components based on the functional tasks performed by the respective adversary group.

Approaches for understanding the systemic nature of influence on the cognitive domain are proposed. Recommendations are provided for prospective directions in developing the defense forces' relevant capabilities.

The proposed approach to grouping capabilities for influencing the adversary's cognitive domain and the updated version of these capabilities will facilitate evaluating existing capacities and developing capability projects that can be consolidated into a single development program. When planning a joint operation, creating a matrix correlating the functional task groups of adversary armed forces with the capabilities required to influence these groups will help identify the main effort direction for achieving the desired cognitive domain effect.

The development and implementation of capabilities for influencing the cognitive domain will align Ukraine with NATO standards for planning and conducting operations.

Keywords: cognitive sphere; influence on the enemy; development of capabilities; effects.